

УДК 351.864

В. В. Єманов

ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛОВИХ СТРУКТУР ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

Проведено аналіз функціонування системи технічного забезпечення силових структур провідних країн світу в умовах кризових ситуацій. Розглянуто деякі проблемні аспекти оснащення військових формувань сектору безпеки і оборони України. Зазначено, що одним із аспектів розвитку технічного забезпечення сил безпеки України в умовах кризових ситуацій є його адаптація до стандартів НАТО. Наведено тенденції і напрями розвитку систем технічного забезпечення збройних сил провідних країн-членів НАТО.

Ключові слова: *система технічного забезпечення, озброєння та військова техніка, бойова готовність військ, політика держави у сфері оборони, кризові ситуації.*

Постановка проблеми. Захист суверенітету і територіальної цілісності України – найважливіша функція держави, справа всього українського народу [1]. Реалізація цієї норми Конституції України в умовах екзистенційної воєнної загрози національній безпеці, зростання дефіциту фінансових ресурсів і дисбалансу воєнних потенціалів України та Російської Федерації обумовлюють необхідність розроблення нової стратегії воєнної безпеки, яка базується на всеохоплюючій обороні України [2].

У Стратегії воєнної безпеки України наведено новий термін «всеохоплююча оборона України» – це комплекс заходів, основний зміст яких такий [2]:

– завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах державного кордону України;

– сприяння інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір та набуття членства в НАТО, активна участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

– використання новітніх високотехнологічних і високоєфективних засобів ведення збройної боротьби.

Одним із головних завдань політики держави у сфері оборони є підтримання у боєздатному стані Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення сектору безпеки і оборони, зокрема, оснащення їх новітніми зразками озброєння та військової (спеціальної) техніки для забезпечення захисту державного суверенітету і територіальної цілісності держави. Це визначено у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 14.06.2017 р. № 398-р «Про схвалення Основних напрямів розвитку озброєння та військової техніки на довгостроковий період» [3].

Проблеми оснащення військових формувань сектору безпеки і оборони зумовлені тим, що значна кількість наявного озброєння та військової (спеціальної) техніки має тривалі строки перебування в експлуатації, морально і фізично застаріли та потребують модернізації або заміни на нові зразки.

Розроблення Основних напрямів розвитку озброєння та військової (спеціальної) техніки на довгостроковий період сприяє визначенню необхідних складових перспективної системи озброєння військових формувань сектору безпеки і оборони. У визначеній перспективі розвиток основних складових системи

озброєння відбувається еволюційним шляхом і базується на загальносвітових тенденціях розвитку озброєння та військової (спеціальної) техніки [3].

Одним із аспектів розвитку технічного забезпечення сил безпеки України в умовах кризових ситуацій є його адаптація до стандартів НАТО. Досвід адаптації стандартів НАТО до національних реалій показує, що в окремих випадках відповідні чинні національні стандарти висувають більш жорсткі та якісні вимоги щодо продукції оборонного призначення, а в окремих випадках у НАТО навіть немає аналогів таких стандартів. У стратегічних оборонних документах України передбачено взаємосумісність з військами/силами Альянсу та збройними силами держав-членів НАТО не лише Збройних Сил України, а й інших складових сил оборони (Служба безпеки України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України тощо) [4].

Отже, доцільно розглядати необхідність запровадження в цих структурах певного відсотка стандартів НАТО (наприклад, з питань планування операцій, логістики, медичного забезпечення та ін.), особливо тих, які передбачені Цілями партнерства. Цілком очікувано, що більшість стандартів стосується насамперед Міністерства оборони України та Збройних Сил України, які є «локомотивом» у цьому процесі. Проте, окрім Міноборони, Збройних Сил України та Національної гвардії України, досі не спостерігається активного запровадження стандартів НАТО в інших складових сектору безпеки і оборони України [4]. Стандарти і керівні документи НАТО постійно переглядають, розробляють нові стандарти відповідно до сучасних викликів, скасовують застарілі тощо. Це процес, який триває постійно як у державах-членах НАТО, так і у державах-партнерах [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативно-правові акти, що регламентують політику держави у сфері оборони, технічного забезпечення сил безпеки і оборони, наведено у [1, 2, 3]. Сучасний стан імплементації стандартів НАТО у силах безпеки і оборони викладено у [4]. Деякі стандарти НАТО подано у [5–8]. Оцінки фахівців НАТО і представників Національного університету оборони України щодо перспектив розвитку технічного забезпечення силових структур наведено у наукових працях [9, 10].

Мета статті – аналіз функціонування системи технічного забезпечення силових структур провідних країн світу в умовах кризових ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Запровадження стандартів і керівних документів НАТО забезпечує планомірне нарощування боєздатності військ (сил) і досягнення взаємосумісності із силами та засобами провідних країн світу, сприяє підвищенню ефективності використання державних ресурсів у сфері оборони. Проте треба розуміти, що не варто механічно запроваджувати стандарти НАТО у сфері оборони України. Досягнення стовідсоткового показника запроваджених стандартів НАТО не є самоціллю. Жодна з держав-членів НАТО не досягла такого показника. Основна мета – це взаєморозуміння, взаємозамінність та взаємосумісність між Україною і нашими партнерами як у штабах усіх рівнів, так і на полі бою [4].

Головними тенденціями розвитку технічного забезпечення збройних сил провідних країн світу є такі: розширення обсягу наукових знань і досягнень, що реалізуються у зразках, комплексах та системах озброєння, військової та спеціальної техніки (ОВСТ); підвищення їх маневрових можливостей і ступеня автоматизації шляхом застосування штучного інтелекту та роботизації; підвищення спроможності зразків ОВСТ діяти автономно в різних умовах обстановки та в реальному масштабі часу; спрощення експлуатації систем ОВСТ і скорочення на цій основі чисельності екіпажів та обсягу праці; створення спеціальних засобів для миротворчої діяльності щодо нейтралізації кризових ситуацій, у тому числі створення нескоротливої зброї; підвищення ролі і значення в системах ОВСТ керованої зброї, насамперед високоточної; скорочення часу переведення зразків, комплексів та систем ОВСТ у бойову готовність; підвищення захищеності, живучості та надійності функціонування зразків, комплексів та систем ОВСТ; упровадження модульного принципу побудови, нових форм стандартизації й уніфікації зразків, комплексів та систем ОВСТ; підвищення значення модернізації наявних зразків, комплексів та систем ОВСТ у загальній системі створення ОВСТ. Технічну базу реалізації тенденцій розвитку ОВСТ складають новітні технології, основою яких є останні досягнення у мікроелектроніці, інформатиці, оптоелектроніці, робототехніці та ін. Реалізація

зазначених тенденцій розвитку технічного забезпечення провідних країн-членів НАТО, на погляд їхніх спеціалістів, може привести до значних змін у формах і способах ведення дій військами (силами) та їх всебічному забезпеченні.

Технічне забезпечення організовується і здійснюється з метою підтримання бойової готовності військ (сил) шляхом: забезпечення їх ОВСТ, іншими матеріально-технічними засобами (МТЗ); підтримання їх у працездатному стані і готовності до бойового застосування; відновлення ОВСТ у разі виходу їх з ладу. За оцінкою фахівців, бойова готовність військ (сил), боєздатність підрозділів, ОВСТ перебувають у прямій залежності від ступеня готовності системи управління технічним забезпеченням (ТхЗ), а також кількісного та якісного складу сил і засобів ТхЗ. Технічне забезпечення як вид МТЗ військ (сил) охоплює: технічне обслуговування (ТО) ОВСТ; ремонт ОВСТ; внесення до ОВСТ конструктивних змін; збирання, евакуацію та відновлення пошкодженого ОВСТ; консервацію і постановку ОВСТ на зберігання. Технічне обслуговування ОВСТ у збройних силах країн-членів НАТО здійснюється на підставі розроблених у кожній країні стандартів.

У НАТО поряд із національними органами управління ТхЗ створені об'єднані органи, які відповідають за розроблення загальної політики і вимог до системи ТхЗ, організацію та проведення ремонтно-відновлювальних робіт ОВСТ. До основних органів управління системи МТЗ, які організують і здійснюють заходи ТхЗ, належать: консультативна рада НАТО з озброєння, комітет інфраструктури, комітет з питань трубопроводів управління тилу Міжнародного об'єднаного штабу Военного комітету. Основним органом, який займається безпосередньо питанням ТхЗ військ (сил), є агентство НАТО з постачання запасних частин, ТО та ремонту. Крім того, у НАТО створені органи, які організують ТО і ремонт конкретних видів ОВСТ. У процесі планування і здійснення ТхЗ органи управління додержуються таких принципів:

- національної відповідальності за ТхЗ з'єднань, військових частин (підрозділів), які передаються під управління НАТО;
- централізованого ТхЗ;
- мінімальної тривалості ремонту ОВТ.

Вважається, що критерієм оцінювання ефективності ТхЗ є здатність органів військового управління (відділів, служб),

військових частин та підрозділів здійснювати відновлення ОВСТ безпосередньо у військах у стислі строки. Наразі відбувається процес деякого скорочення загального обсягу запасів військово-технічного майна, що зберігається на складах міністерства оборони, з одночасною оптимізацією його можливого використання. За повідомленням американської преси з 90-х років почався процес реорганізації стратегічних запасів. Вони припинили бути закріплені за визначеними командуваннями у зонах, а стали загальними. Це забезпечує реалізацію нової стратегії США, що передбачає можливість участі країни у двох регіональних воєнних конфліктах, які ведуться одночасно, у будь-якому регіоні Земної кулі. Матеріальні засоби у збройних силах країн-членів НАТО поділяють на п'ять класів [5–8].

I – продовольство і предмети особистої гігієни, що споживаються приблизно в однакових кількостях у будь-яких умовах обстановки і місцевості. Вони виділяються на підставі даних про чисельність особового складу.

II – штатна зброя, військова техніка, інженерне і медичне майно, запасні частини й інструменти, необхідні для технічного обслуговування і проведення ремонту.

III – паливно-мастильні матеріали всіх видів, рідкі гази, охолодні рідини та вугілля.

IV – предмети постачання, що не належать до штатного (табельного) комплексу зброї, військової техніки та спорядження, будівельні і фортифікаційні матеріали, спеціальні машини та додатково виділені предмети постачання II класу.

V – боєприпаси всіх видів, вибухові речовини, детонатори, отруйні речовини.

Доволі докладно механізми функціонування системи технічного забезпечення вивчили автори статті [9] Г. В. Мильников, С. Е. Попов, Є. А. Юфа, М. П. Карпін. Сили безпеки України з огляду на виконувані функції тільки беруть участь в операціях (бойових діях). Тому потрібно розглянути технічне забезпечення країн-членів НАТО під кутом зору завдань, що виконують сили безпеки України.

Наприклад, запаси МТЗ, що створюються, розподіляють на основні (які необхідні у початковий період війни, – приблизно на 30 діб) і довгочасні (які необхідні у подальший період) [9, 10]. Створювані запаси МТЗ ешелонуються у тилкових районах дивізії, до початку операції, на 10–12 діб бойових дій; у ході операції запаси підтримуються у дивізії на

3 доби. Усього у ході операції в тиловому районі армійського корпусу і на складах передбачається мати запаси на 7–10 діб бойових дій. Слід підкреслити, що одним із найважливіших завдань ТхЗ є відновлення максимально можливої кількості ОВТ у найкоротший термін. За оцінками фахівців НАТО, втрати ОВСТ (у тому числі й бронетанкової) у ході Арабо-ізраїльської війни перевищували показники Другої світової війни у середньому в 4 рази [10].

Під час організації ремонту ОВСТ у бойових умовах фахівці ремонтних органів військ (сил) США додержуються таких принципів: на відновлення пошкодженої техніки, що знаходиться поблизу переднього краю, час виконання ремонтних робіт не повинен перевищувати 20 хв; техніку, для відновлення якої потрібно близько 1 год (включно з часом буксирування), необхідно евакуювати у найближче укриття на віддалені 2–4 км від лінії зіткнення військ; ремонтні роботи тривалістю до 12 год передбачається виконувати у тилових районах батальйонів, 12–36 год – у тилових районах бригад, 36–120 год – у тилових районах дивізій і корпусів; техніка, відновлення якої потребує більш тривалого часу, має евакуюватися далі в тил або розбиратися на запасні частини; у випадку виникнення загрози захоплення противником зброя і військова техніка підлягають знищенню.

Регламентні і ремонтно-відновлювальні роботи у збройних силах країн НАТО організують і проводять в єдиній системі ремонту, якою передбачено військовий (поточний), польовий (середній) і базовий (капітальний) ремонти. Військовий (поточний) ремонт виконується силами бойових обслуг (екіпажів), а також особовим складом ремонтних підрозділів (батальйонів і рот). Він охоплює операції із заміни вузлів, агрегатів та усунення несправностей, трудомісткість яких не перевищує 6 люд.-год на одиницю техніки. Польовий (середній) ремонт, який виконують сили ремонтних органів дивізій, армійських корпусів, поділяється на безпосередній і загальний. Безпосередній середній ремонт здійснюється в інтересах визначеного з'єднання, військової частини (підрозділу), він припускає виконання робіт, ступінь трудомісткості яких не перевищує 24–36 люд.-год на одиницю техніки. Загальний середній ремонт здійснюється в інтересах усієї системи

постачання ОВСТ. Цим ремонтом передбачається виконання робіт з відновлення ОВСТ трудомісткістю 72–96 люд.-год на одиницю техніки. Базовий (капітальний) ремонт виконують цивільні компанії-підрядчики із США, а також країн-членів НАТО за наявності відповідних угод [9, 10].

Поява нових сучасних видів ОВСТ завжди зумовлювала необхідність розроблення не тільки нових форм і способів застосування військ (сил) в операціях (бойових діях), але й нових підходів до їх усебічного забезпечення. Це стосується, по-перше, структури самої системи ТхЗ; по-друге, організації відновлення ОВСТ з урахуванням можливих її втрат у ході ведення операцій (бойових дій); по-третє, норм запасів ОВСТ та їх ешелонування як у мирний час, так і в особливий період; по-четверте, – безпосереднього управління ТхЗ військ (сил) в операціях (бойових діях) [9, 10].

Завдання забезпечення бойової готовності військ (сил) стало однією з найважливіших проблем підвищення їхньої ефективності бойового застосування. Слід вважати, що розвиток системи ТхЗ здійснюватиметься саме в цьому напрямі. Крім того, розвиток ОВСТ, оперативного мистецтва і тактики ведення бойових дій викликає зміни у структурі і функціонуванні системи ТхЗ. Аналіз практики організації і здійснення заходів ТхЗ сил в операціях за досвідом локальних війн і збройних конфліктів підтверджує цей висновок і зумовлює визначення основних тенденцій та напрямів розвитку систем ТхЗ збройних сил провідних країн-членів НАТО, які наведені нижче.

1. Автоматизація управління технічним забезпеченням. Насамперед це стосується створення автоматизованої системи управління (АСУ), яка має охоплювати всі процеси управління з питань ТхЗ. На сьогодні у збройних силах провідних країн-членів НАТО система управління ТхЗ повністю автоматизована у ланці бригада-дивізія-корпус, зокрема, у тактичній ланці управління (бригада) створені відповідні автоматизовані центри обліку матеріальних засобів. Так, в операції «Буря в пустелі» планування ТхЗ військ уже здійснювалося за допомогою системи, яка давала змогу проводити всі розрахунки з визначення потреби у матеріальних засобах, їх розподілу і подачі у війська. В операції «Свобода Іраку» у процесі управління ТхЗ уже використовували системи космічного зв'язку [10].

2. Спроможність системи ТхЗ проводити ремонтно-відновлювальні роботи ОБСТ у сучасних умовах ведення збройної боротьби. Це пов'язано із застосуванням нових видів озброєння, зокрема, високоточної зброї, яка призвела до зміни структури бойових пошкоджень ОБСТ у бік зростання сильних пошкоджень і безповоротних втрат. Так, в Афганістані безповоротні втрати ракетно-артилерійського озброєння досягли 50 %, в антитерористичній операції «Непохитна свобода» втрати ОБСТ талібів досягли 50–80 %, в операції «Свобода Іраку» переважна більшість пошкодженого ОБСТ мала сильні пошкодження. Тому, ймовірно, розвиток системи ТхЗ здійснюватиметься у бік збільшення потужностей щодо військового (середнього) і базового (капітального) ремонтів, тобто підсилення систем ремонту тактичної та стратегічної ланок.

3. Завчасна підготовка системи ТхЗ сил в операціях. Так, за два роки до операції для забезпечення дій сил у зоні Перської затоки були створені 30-добові запаси МТЗ. За півроку до операції ці запаси були збільшені ще в два рази і перед початком операції задовольняли 60-добові потреби військ. Технічне забезпечення військ (сил) в операціях «Непохитна свобода» і «Свобода Іраку» здійснювалося системою, яка була завчасно розгорнута і функціонувала у мирний час [10].

4. Зростання кількості і ваги МТЗ, які споживаються одним військовослужбовцем у сучасних умовах ведення операцій. Якщо раніше ця норма у початковий період становила 70–100 кг (з них до 70 % належить МТЗ номенклатури системи ТхЗ), то вже у війні у Перській затоці вона перевищувала 110 кг і, з позиції західних фахівців, має стійку тенденцію до збільшення. Так, за результатами аналізу фахівців з питань ТхЗ добова потреба дивізії у матеріальних засобах становила (становитиме): у Першу світову війну – до 100 т; у Другу світову війну – 700–800 т; у війні у В'єтнамі – понад 1000 т; у війні на Близькому Сході – 2 000–2 100 т; у сучасних локальних війнах і збройних конфліктах – 2 700–2 800 т. Цей фактор зумовлює необхідність визначити доцільні варіанти ешелонування МТЗ у різних ланках управління ТхЗ сил.

5. Підвищення ступеня готовності військових частин (підрозділів), установ ТхЗ в операціях.

6. Розвиток системи озброєння та військової техніки. За цим напрямом передбачені зміни у

поглядах на способи і методи ремонту новітніх систем озброєння. Цілком імовірно, що буде здійснюватися одразу ремонт (відновлення) всього комплексу (систем) озброєння у разі виходу з ладу його окремих елементів. При цьому засоби ремонту вдосконалюватимуться у бік розвитку систем діагностики та агрегатного методу ремонту.

Висновок

Таким чином, перспективами розвитку технічного забезпечення сил безпеки України в умовах кризових ситуацій можна вважати такі, як: удосконалення механізмів постачання озброєння, військової та спеціальної техніки до підрозділів оперативного-тактичної і тактичної ланки; приведення норм належності та постачання до стандартів НАТО; адаптація нормативно-правової бази технічного забезпечення сил безпеки України до стандартів НАТО.

Подальші дослідження стосовно зазначеної проблеми будуть спрямовані на підвищення науково-технічної складової розвитку системи технічного забезпечення.

Перелік джерел посилання

1. Конституція України : офіц. текст. URL: <http://surl.li/ddnie> (дата звернення: 08.04.2023).

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <http://surl.li/hkcyd> (дата звернення: 08.04.2023).

3. Про схвалення Основних напрямів розвитку озброєння та військової техніки на довгостроковий період : Розпорядження Кабміну України від 14.06.2017 р. № 398-р. URL: <http://surl.li/hksyn> (дата звернення: 08.04.2023).

4. Стандарти НАТО: механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій. *Сайт АрміяInform*. URL: <http://surl.li/hylpm> (дата звернення: 08.04.2023).

5. STANAG 2182 Allied joint logistic doctrine is a NATO.

6. STANAG 1406 Multinational maritime Force logistic is a NATO.

7. STANAG 2406 Land Forces logistic doctrine is a NATO.

8. STANAG 7166 Air Forces logistic doctrine and procedures is a NATO.

9. Мильников Г. В., Попов С. Е., Юфа Є. А., Карпін М. П. Аналіз системи технічного забезпечення збройних сил провідних країн-членів НАТО та перспективи її розвитку. *Повітряна міць України*. 2022. № 1 (2). С. 33–38.

10. Сисоев О. О. Проблеми, тенденції і перспективи розвитку системи технічного забезпечення військ (сил) у війнах і збройних конфліктах кінця XX і початку XXI століття. Київ : НАОУ, 2004. 105 с.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2023 р.

UDC 351.864

V. Yemanov

EXPERIENCE OF FUNCTIONING OF THE SYSTEM OF TECHNICAL SUPPLY OF THE FORCE STRUCTURES OF THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD IN CRISIS SITUATIONS

The article analyzes the functioning of the system of technical support of the power structures of the leading countries of the world in crisis situations. Some problematic aspects of equipping the military formations of the security and defense sector of Ukraine are considered. One of the aspects of the development of the technical support of the security forces of Ukraine, in the conditions of crisis situations, is its adaptation to NATO standards. The directions of development of systems of technical support of the armed forces of the leading NATO member countries are given.

The appearance of new modern types of weapons and military equipment has always caused the need to develop not only new forms and methods of using troops (forces) in operations (combat operations), but also new approaches to their comprehensive support. This concerns: the structure of the technical support system itself; organizing the recovery of weapons and military equipment, taking into account possible losses during operations (combat); norms of stocks of weapons and military equipment and their echeloning both in peacetime and in a special period; management of technical support of troops (forces) in operations.

The further development of the technical support of the security forces of Ukraine in crisis situations can be considered to be the improvement of the mechanisms of supplying OVST to units of the operational-tactical and tactical units, bringing the standards of belonging and supply to NATO standards, adapting the regulatory and legal framework of the technical support of the security forces of Ukraine to NATO standards.

Keywords: *technical support system, weapons and military equipment, combat readiness of troops, state policy in the field of defense, crisis situations.*

Єманов Владислав Вікторович – кандидат військових наук, старший науковий співробітник, перший заступник начальника Національної академії Національної гвардії України з навчальної та методичної роботи

<https://orcid.org/0000-0001-5055-8852>